

TÜRKÖK PROJESİNDE SON DURUM-2017

Hematopoetik kök hücre nakli nedir? Hangi tipleri vardır?

Hematopoetik kök hücre nakli başta kan kanserleri, bağışıklık sistemi hastalıkları, kemik iliği yetmezlikleri ve bazı doğumsal metabolizma hastalıkları olmak üzere çok çeşitli hastalıklarının tedavisinde kullanılan, tam şifa sağlama potansiyeli olan önemli bir tedavi yöntemidir. Kök hücre nakli için kullanılacak hücreler hastanın kendisinden (otolog) veya başka bir sağlıklı vericiden (allojeneik) elde edilebilir. Hastaya nakledilecek kök hücreler kemik iliğinden toplanabileceği gibi (kemik iliği nakli), bu hücreler bazı özel ilaçlar ile kemik iliğinden dolaşan kana çıkartılarak aferez yöntemiyle de (periferik kök hücre nakli) toplanabilir. Özellikle çocukluk yaş grubundaki hastalar için kordon kanı kökenli kök hücre diğer bir alternatiftir.

Doku grubu uyumlu akraba verici bulunmadığında ne yapılır?

Allojeneik kök hücre naklinde verici olarak sıklıkla hastanın doku grubu uyumlu akrabaları (özellikle kardeşleri) kullanılır. Ancak yaklaşık olarak hastaların üçte birinde doku grubu uyumlu akraba verici bulma olasılığı vardır. Uyumlu akraba vericisi olmayan hastalarda ise en uygun ikinci seçenek doku grubu uygun akraba dışı vericilerdir. Tüm dünyada akraba dışı kök hücre nakli için doku bilgi bankalarından faydalanılmaktadır. Doku bilgi bankalarına kayıt için gönüllü bireylerden kan örneği alınır ve doku grupları saptanır. Hastanın doku grubu belirlendikten ve akraba vericisi olmadığı anlaşıldıktan sonra hastanın doku grubu bu bankaların kayıtlarında bulunan gönüllü havuzu ile karşılaştırılır. Doku grubu uygun gönüllü verici aday veya adayları saptandıktan sonra, ileri incelemeler sonucu en uygun verici belirlenerek kök hücre nakli işlemine geçilir.

Akraba dışı doku bilgi bankalarında uyumlu hücre bulma olasılığı ilgili banka havuzunun genişliğine ve hastaların genetik yapılarını hangi oranda temsil ettiğine bağlı olarak değişkenlik gösterir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan doku bilgi bankaları oldukça geniş gönüllü havuzuna sahip olmalarına rağmen, bu havuzda bazı etnik gruplar (Amerika yerlileri, zenciler gibi) yeterince temsil edilmezler. Bu nedenle bu ülkede zenci veya Amerikan yerlisi bir hastanın akraba dışı uyumlu verici bulma olasılığı beyaz ırka göre daha düşüktür. Benzer şekilde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan doku bankalarından Türkiye'de bulunan hastaların yararlanma olasılığı görece düşüktür. Bu durum ülkemizde doku bilgi bankası oluşturulması zaruretini doğurmuştur.

Ülkemizde Kök Hücre Nakli Uygulamaları Avrupa Birliği Ülkeleri Düzeyinde

Ülkemizde 2000'li yılların başında 10 civarı kök hücre nakil merkezinde yaklaşık 100 kök hücre nakil işlemi gerçekleştirilmiştir. **2017 yılında ise toplam 84 merkezde 4431 kök hücre nakil uygulanmıştır. 17 yıllık süreçte ülkemizde nüfus başına düşen kök hücre nakli aktivitesi yaklaşık 8 kat artış göstermiştir.**

TÜRKÖK nedir? Hangi amaçla kurulmuştur? İşleyişi nasıldır?

Ulusal doku bilgi bankamız (TÜRKÖK) ülkemiz hastalarının akraba dışı kök hücre ihtiyacına hızlı ve etkin bir şekilde cevap vermeyi amaçlamaktadır. TÜRKÖK bünyesinde gönüllü verici kazanımını KIZILAY yapmaktadır. Akraba dışı tarama süreci ise T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Gönüllü vericilerin doku grubu analizleri ülkemizde bulunan, uluslararası kalite ölçütlerini karşılayan akredite laboratuvarlarda gerçekleştirildikten sonra, doku grubu sonuçları bilgisayar ortamında depolanmaktadır.

Kök hücre nakil merkezleri tarafından talepte bulunulması halinde, hastanın doku grubu TÜRKÖK veri bankasında bulunan kayıtlar ile karşılaştırılır. Uyumlu verici tespit edilmesi halinde durum derhal nakil merkezine bildirilir ve kök hücre nakli için planlama safhasına geçilir. Gönüllü vericinin tespiti, nakil öncesi verici muayenesi ve tüm doğrulama testleri, vericiden kök hücre ürününün toplanması ve hastanın bulunduğu nakil merkezine iletilmesinin tüm aşamaları TÜRKÖK tarafından ücretsiz olarak organize edilir. **Uluslararası doku bankalarından elde edilen gönüllü vericiler için tarama, kök hücre toplama ve kök hücre transferi için hasta başına maliyet ortalama 25000 Euro düzeyindedir ve tarama sürecinin başlangıcından kök hücre nakline kadar geçen süre ortalama 6-8 ay sürmektedir. Oysa TÜRKÖK tüm bu işlemleri ortalama 5000 Euro maliyetle yaparken, bir gün içinde hasta ile uyumlu verici olup olmadığı bilgisini nakil merkezi ile paylaşmaktadır. Tarama başlangıcından nakle geçen süre hali hazırda 3.5 ay düzeyindedir.** Doku havuzu genişledikçe ve nakil merkezlerinin TÜRKÖK ve işleyişi hakkında farkındalığı arttıkça bu sürenin daha da kısalması beklenmektedir.

TÜRKÖK sayesinde ihtiyacı olan daha fazla hastaya kök hücre nakli mümkün olacaktır.

2014 yılı itibarı ile Avrupa Birliği ülkelerinde allogeneik kök hücre nakillerinde akraba dışı verici kullanımı %53 düzeyindeyken, bu oran ülkemizde %13.5 olarak gerçekleşmiştir. TÜRKÖK'ün faaliyete geçtiği 2015 yılından sonra tüm allogeneik nakiller içinde akraba dışı verici kullanım oranları gittikçe artmış ve 2017 yılında %31.7 düzeyine ulaşmıştır. Öte yandan 2017 yılında ülkemizde gerçekleştirilen akraba dışı allogeneik kök hücre nakli uygulamalarının %58.9'unda TÜRKÖK kaynaklı vericiler kullanılmıştır.

1 Nisan 2016 tarihinde faaliyete geçen TÜRKÖK 1.5 yaşında. Ağustos 2018 itibarı TÜRKÖK sisteminde kayıtlı verici sayısı 300000'i aşmıştır. TÜRKÖK projesi 01.10.2016 itibarı ile 170 hastamıza kök hücre nakli yapıldı. 2015 yılında ülkemizde yapılan akraba dışı nakillerin %7'si TÜRKÖK tarafından gerçekleştirilirken, 2017 yılında bu oran %58.9 düzeyine yükseldi. Bunun anlamı akraba dışı kök hücre nakli için yurtdışına bağımlılığımızın azalmasıdır. TÜRKÖK'e yıllık olarak ortalama 1500 tarama başvurusu yapılmaktadır. 2015 yılında TÜRKÖK veri havuzunda HLA tam veya kabul edilebilir uyumlu verici bulma olasılığı %36.2 düzeyinde iken, bu oran 2017 yılında %54.3'e ulaşmıştır.

Yurtdışı doku bankalarından kök hücre temin edilmesine kıyasla TÜRKÖK vericilerinden yapılan her bir akraba dışı kök hücre nakli uygulamasında 20.000 Euro tasarruf ediliyor. TÜRKÖK verici havuzu genişledikçe projesi kapsamında gerçekleştirilen akraba dışı nakil sayıları da büyük bir hızla artıyor. Sistemin faaliyete geçtiği 2015 yılı ilk 9 ayda TÜRKÖK vericilerinin kullanıldığı 28 kök hücre nakli yapıldı. 2017 yılında ise bu sayı 319'a yükseldi.

Gelinen bu nokta başta Sağlık Bakanlığı ve Kızılay olmak üzere ülkemizde kök hücre nakline gönül vermiş fedakar sağlık çalışanlarının ve bu ulusal projeye gönül vermiş verici adayı yurttaşlarımızın ortak başarısıdır.